

על הרצל*

- - הוא לא למדנו תורת משה, הוא לא למדנו הלכה ואגדה, הוא לא למדנו חכמת ישראל ומוסר היהדות, כי את כל אלה לא הורו לו מעולם. הוא נתגדל בסביבה, אשר כל אלה לא נמצאו בה. אך הוא למדנו לומר שתי מלים, בהזדמנויות כאלה אשר עד לו, לא העזנו ולא יכולנו לאמרן בהן: עברי אנכי! - אכן, בבית המדרש ליד העמוד יכולנו לומר זאת תמיד. יכולנו אפילו לכתב ולקרא זאת בכל ספרינו ומאמרינו, בכל עתוננו וחברותינו, יכולנו להכריז על עצמנו כעל עם בכל מקום שתרצו, רק לא במקום אחד, באותו מקום בו מיוצגים ביתר שאת כל אומות העולם, במדיניות העולמית!

שם היינו כצאן תועה, כפי שכבר אמר פעם אחד טלז'אי: "לא עם, לא עדה, כי אם עדר" (יל"ג). ולא כאותם כבשים אשר מלטפים ומפטמים אותם היינו, כי אם כאותם אשר או שגוזזים אותם, או שמובילים אותם לשחיטה... כלום קרה פעם שיתיצב יהודי בפני שליט אירופאי, ועל השאלה: "מי אתה?" יענה בשתי מלים, ותו לא: "עברי אנכי!" הנני יהודי ללא כל תוספת, ללא כל פרוש מן הצד: יהודי, אך גם גרמני, יהודי, אך גם צרפתי, יהודי, אך גם אנגלי, וכולי וכולי. אכן, הרבו לכתב על זאת, עוררו את הרגש הלאומי, למדונו להכיר את עצמנו, כך עשו משה הס, ד"ר פסקר וכל הדומים להם. אך לאמתו של דבר, לא היה בזה כל חדוש. להכיר את עצמנו, להאמין בעצמנו ולחיות בינינו לבין עצמנו חיי יהודי, למדונו ביתר העמקה וביתר לבביות כל גדולי תורתנו, גאונינו וראשי ישיבותינו בכל דור ודור, למדונו לדעת ולחשב על זאת, למדונו גם לדבר על זאת בלחש, בינינו לבין עצמנו. אך אף אחד עד להרצל, לא למדנו לצאת בגלוי אל המדיניות העולמית, אל אותה מדיניות עולמית המשמשת כמוח חושב לכל אומות העולם, מקום שמה באים כל מחות וכל רגשות העמים כלם, ומציגים שם לעין כל, בקול רם, גלויות וברורות, את דרישותיהם, היאך יגיעו בשאיפותיהם אל מטרותיהם. לשם, אל בית הדין אשר לעמים, אל אותו בית משפט אשר לעולם כולו, הגיע ראשון לכלנו - הרצל. והביע שם בגלוי ותוך חרות, ללא כל קשי וללא כל מאמצים ארטיסטיים: "עברי אנכי". ועוד "גנב גנבתי מארץ העברים, וגם פה לא עשיתי מאומה כי שמו אותי בבור". העם העברי הוא עם לעצמו, ככל העמים בתבל, והוא מיוחד במינו, הרבה יותר מאשר שאר העמים ויש בו כח חיים כזה, לחיות כעם אחד ומיוחד, שאינו מניח לו בשום אופן להבלע על ידי כל מיני פרעונים, ואינו מניח לו להעכל, ואינו מניח לו לעבר ולהבטל מן העולם. גם כשרומסים אותו כתולעת, דור אחר דור, מאות בשנים, תמיד מתחמקת לה תולעת יעקב מתחת לרמיסות הטירניות והולכת לה הלאה לדרכה, בשם ד'. את זאת הסביר ראשון

* [מתוך נאום באספה בטלז' (ליטא) בשנת תרע"ט. תורגם מאידיש ע"י צ.ק.).

הד"ר הרצל, לא לנו, כי אם לכל העולם כולו, לכל תקיפי העולם הזה. לשם מטרה זו, לשם הכרזה זו באזני העולם, שמש לו הקונגרס. ראו נא, מה פשוט הוא דבר זה ששמו "קונגרס" ולא יזו גדלות זקוקים היו בכדי ליצרו! מדוע לא עלה דבר זה על דעתו של איש, עד להרצל, לקרא ולאספ צירים יהודים מארבע כנפות הארץ, ולהציג את השאלה: מה אתנו? מה מקומנו בעולם? מה עלינו לעשות? לכאורה, דבר פשוט הוא ומדוע לא עשאהו איש עד לו? הידעתם מדוע, רבותי? אענה לכם אף אני בשאלה, כדרכו של יהודי: כשמצויים מאות אסירים במחנה הסגר וסובלים צרות, מדוע אינם קוראים לאספה בינם לבין עצמם, להועץ על מר גורלם? משום שחושבים הם בלבם: מה תועיל אספתנו? כלום שולטים אנו על עצמנו? הן אסירים אנחנו! וכך חשב בלבו העם היהודי בכל שנות הגלות: כלום שולטים אנו על עצמנו? הן אסירים אנו כאן בגלות, ומה תועלנה אספותנו והתיעצויותינו? אז בא לפתע הרצל, וקרא: "אסירים, צאו! אשר בחשך, הגלו!" היכן כבליכם? היכן שלשלאותיכם? מחלדות הן שלשלאותיכם זה מאות בשנים, הניעו בידכם ותפולנה! אף כבליכם יפתחו! עמו של נבוכדנצר אשר כבלך, עמו של טיטוס אשר הושיבך בגיטאות, עמו של אינקנטי השלישי אשר שם על בגדיך את אות הקלון הצהוב, אבדו כבר את שלטונם הבלתי מוגבל על העולם, "כי מתו כל האנשים המבקשים את נפשך", ואתה עודך שוכב בערישת גלותך, המונעת זה מאות בשנים, ומתנועעת גם עתה מכחו כחם של מניעיה מאז, ואינה רוצה לעמד מנוע, שים נא את ירך עליה ותעמוד, רצה ולא יהא זה חלום, וסוף כל סוף תרד מעליה, ומצאת קרקע מוצקת מתחת לרגליך. אחר כך, לכשתשתחרר מהרגלך להיות בעיניך כתולעת אשר מן ההכרח שירמסוה, ואין לה לדאוג אלא לכך, היאך תמשיך איך שהוא את קיומה, לאחר שתחושת עצמך כאומה תועיל לך לא רק בפנים, כלפי עצמך, שלא להניח לך להרמס, אלא גם כלפי חוץ, שלא להניח שירמסוך, אזי יבוא העוז להרים קול, לא בפני מדת הרחמים של האומות שתתגלגל עלינו, שתתן לנו שויון זכויות, שתתיר לנו לחיות בעולם, לא שם כלל וכלל, כי אם במקום אחר לגמרי: בפני מדת הדין של האומות, בבית המשפט, במדיניות העולמית, במקום בו יצער עם ישראל כעם ישראל, לתבוע את זכויותיו על חרותו ועל ביתו.

מצער הדבר, שלא נזדמן לו להרצל להופיע בפני בית דין כזה, שנפתח אך זה עתה, לאחר מלחמת העולם הגדולה, חמש עשרה שנה לאחר מותו בלא עת. אך מה שלא הספיק הוא עצמו לעשות, למד אותנו, להיות מסגלים לכך ולעשות כך, בשעת הצורך. אם שלוחינו בפריו אומרים עתה מה שפשוט וברור לכלנו, שעם ישראל תובע להשיב לו את ארץ ישראל. אשר לא חדלה מלהיות שלו משום שאי הצדק של היותה גזולה מאתו נמשך 1800 שנה, ולא רק כמה מאות שנים, כפי שהוא מצב הדברים אצל עמים גזולים אחרים, ואם מהלך מחשבות זה, אשר זה לא כבר, עם צעדיו הראשונים של הרצל, לא היה יותר מאשר חלום, אוטופיה, הוכר עתה בבית דינה של המדיניות העולמית, על ידי רוב גדולי מדינאי העולם כהנחה חוקית וריאלית, והנחה זו בוארה בפרוש בחוזה השלום עם תורקיה, כי ארץ ישראל מושבת ולא נתנת כמתנת חסד, אלא מושבת לעמנו, כאבדה שנאבדה לו, לשם בית לאומי, אם קרה כל זה בימינו. לעינינו, ואנו ידענו בעזר ד' להעלות

את עניננו הכללי לדרגה כזו, הרי לולא למדנו הרצל את מהלך מחשבותיו, הרי כל העובר עתה עלינו, על עם ישראל, בדרך הטבע, בלא נסים ונפלאות, לא היה קורה. כלום לא היו לנו, דרך משל, בקונגרס השלום הברליני, לפני כמה עשרות שנים, יהודים גדולים כל כך, כמו שהיו בוועידת השלום הפריזאית דהשתא? שם היה לנו גדול מהם. גם שם היה אחד בשם "בנימין", אשר יכול היה להשתוות בכשרונותיו הדפלומטיים והאמנותיים לבנימין הרצל, ואולי גם לעלות עליו, זה היה בנימין די-יזראלי. השומעים אתם! שם עברי לאומי מצוין מאין כמוהו, משהו יותר מ"תאודור הרצל", בנימין הישראלי, ומה לנו עוד? אבל היתה לו תוספת קטנה לשם עברי זה. שמו היה גם: לורד ביקונספלד, והוא היה מיניסטר באנגליה, והיה לו כח השפעה רב בבית דינה של המדיניות העולמית, ופעולתו למען ישראל עמו באותו קונגרס השלום, היתה לא פחות ולא יותר מאשר אותה הבטחה ידועה על גבי הניר, מאת הממשלה הרומנית הרחמנית, על אודות זכויות היהודים. וכאשר לא קיימה זאת רומניה אחר כך, לא העז לומר אף מלה אחת. ומדוע? שמא לא היה "יהודי לאומי" כלל? לא! הוא הבין והרגיש לשאיפות החרות היהודיות מאין כמוהו. הוא יצר לנו יצירת נשגבה, בה משורר הוא בלבביות כל כך, ובחמימות כל כך, את שירת תנועת החרות הישראלית, שפסקה קודם זמנה, אשר קמה במאה ה-13 על ידי דוד אלראי. ובמה הוא החסרון, רבותי? מדוע לא תבע הוא, יחד עם אחרים מגדולי עמו, ויחד עם כל המוני העם המאורגנים כלם, כאשר עשה הרצל, לכל הפחות, חרות ליהודים במובן התרבותי, בכל ארצות גלותם? מהי נקודת התורפה כאן? נקודת התורפה היא בזה שכבר אמרתיו תחילה, בזה שהוא נתגלה בכל גדלו ורום קומתו, לא בשמו העצמי, בנימין די-יזראלי, אלא בתוספת לשם זה, לורד ביקונספלד, המיניסטר האנגלי ולא מנהיג היהודים. למען יהודיו זרק רק מטבע מצלצלת אל תוך קופסת הצדקה אשר להם, הבטחה מאת רומניה לעשות עמהם חסד ובזה יצא ידי חובתו. בנימין הישראלי האמתי היה בנימין הרצל! הוא למדנו את אשר יודעים אנו היום: לעמד בגאון ובקומה זקופה בפני בית דינה של המדיניות העולמית, כבני העם היהודי הדורשים להשיב להם את ביתם היהודי, והמוכרים בתוך שכאלה, לאחר שנות עבודה ממושכות מצדנו. להוכיח בגלוי על ידי הקונגרסים, על ידי ארגון המוני העם, על ידי העבודה הבלתי פוסקת ביישוב ארץ ישראל, את האמת ואת הראיות שבדרישתנו, עד כדי חדירה והשתלטות על לבבות ועל מחזות העולם הגדול. אם יכולנו זאת, בעזר ד', הרי זה משום שבקרנו בבית ספרו של הרצל, וידענו מה ללמד שם.

- - אך השאלה אפשר לה עדיין להיות מוצגת, דהיינו: הוא היה מה שהיה, הוא הורה דרך, אך שואלים אנו, אם אין הוראת דרך אחרת לעם היהודי, אשר עליו להחזיק בה, אמתית יותר וטובה יותר מאשר זו שלו? או, בדברים ברורים יותר: האם עלינו להזדקק דוקא לציונות בכדי לפתור את שאלת היהודים, או שמוטב לנו להתקיים בלעדית, במצאנו פתרון לשאלה באידיאה עולמית אחרת (כפי שיאמרו מצד אחד), או בלא כל אידיאה עולמית, כפי שעשו זאת אבותינו עד הנה, ונתקיימו אף על פי כן (כפי שיאמרו מצד שני)?

בבואי לענות לצד האחד, כלומר לאלה המוצאים תרופה לנו באידיאה עולמית כללית, אזי אומר אני כך: שנאת העמים לישראל, אשר זכתה לשם מיוחד בספר המלים האירופאי: "אנטישמיות", הכתה את שרשיה בכל שכבות האנושות. היא היתה לחלק מן הפסיכיקה של העמים, היתה כמעט לחוש טבעי, ולא יכול היה הדבר להיות אחרת. באשר עובדות גלויות, שנמשכו דורות אחר דורות, הוכיחו לכל מי שאינו יהודי, יהיה בן לאיזה עם שיהיה, שהיהודים הנם כמעט כגזע מיוחד באנושות, ירוד יותר, שפל יותר, כשחורים בפני הלבנים, ככושים בפני הארופאיים. אל לכם לשכח כי מאות בשנים נשאנו כאות קלון על היותנו יהודים, תוים צהובים, בכל אירופה ובאפריקה. כשרוצה היתה אם נוצרית או מושלמית להשקיט את ילדה, היתה אומרת לו: "התשתוק? ולא, יבוא מיד השטן בעל הטלאי הצהוב, ויחטפך!..." בהראותה בשעת מעשה, מבעד לחלון, על יהודי העובר ברחוב. כשאותו ילד גדל מעט, וראה שהשטן הצהוב אינו נורא כלל כפי שתארה לו זאת אמו, שבראותו אותו משחק ברחוב, סר הוא תמיד הצדה עם טלאו הצהוב, במבט נפחד ובגב כפוף, אזי הסיק הילד התמים את המסקנה הנכונה, שיכול הוא להרים אבן, ולזרוק בראשו של השטן. מדוע לא? הרי שטן הוא, ומה צורך יש בו בעולם? והגיון זה היה מקובל בכל העולם הבלתי יהודי (היו, כמובן, בודדים יוצאים מן הכלל) כל כך, שכשהיה צרך להודיע מרומי שלא יהרגו יהודים, היו מוכרחים לצרף לזה את הנמוק החשוב, שמכרחים הם להשאר בחיים, כדי שתוכל להתקיים ההבטחה הידועה, שהם ישובו עוד בזמן מן הזמנים לאמונת האמת...

לזה מצטרפת גם הסבה הידועה, שאין ליהודים בשום מקום קרקע מתחת לרגליהם, במלוא מובנו המלולי של דבר זה, כלומר, אין להם אדמה, וחיים הם מן המסחר האוירי, וקולטים אגב זה את כל חסרונותיו הרבים, המביאים תמיד לידי אינטריגות משקיות, והשנאה להם גדלה והולכת.

על ידי כל זה נשתרשה האנטישמיות בפסיכיקת העמים הכללית. על ידי עובדות נשתכנו השנאה והזעם בנפשות: על ידי עובדת גלותנו, על ידי עובדת היותנו משפלים ועל ידי עובדת היותנו מחוסרי קרקע. ובעובדות יש להלחם אך ורק על ידי עובדות, ולא על ידי מחשבות ותורות. יש כלל בתלמוד, ומובן עמוק לו, וקולע הוא מאד לפרובלמה שלפנינו: "מעשה מוציא מיד מעשה, ואין מחשבה מוציאה מיד מעשה" כל אותם סדרי העולם החדשים, אשר האידיאות העולמיות הגדולות מתימרות להביאן לעולם, אינם אלא מחשבות. יש צורך במנהיגים לאנושיות, אך אל לו למנהיג לחשוב ככל העולה על רוחו, אלא יחשוב כפי שיתבע ממנו הצדק הכללי. יתבונן לו כל יהודי בשונאיו המקומיים, אשר הוא מכירם ויודע את שמם, השונאים אותו באשר הוא יהודי, כלום יהיו אלה שונים בשנאתם לו, על ידי זה שישתנה המשטר בעיירתם? לא. הרי לכם משל קצר: משפט ביליס אצל הצריסטים, ומשפט דריפוס אצל הרפובליקנים. ומה ההבדל? השנאה אלינו נמנית הודות לעובדות הסטוריות שהעמיקו לחדר אל הלבבות על הפסיכיקה של העמים. אותנו שונא הילד בילדותו, איש הדת בדתיותו. איש המשק במשקיותו. המדינאי

במדינאיותו, המלוכני במלכניותו, והרפובליקאי ברפובליקאיותו. מתלבשת היא מדי פעם בלבוש אחר, אך השנאה הפסיכית אחת היא, ואפשר לה להחסל אך ורק על ידי עובדות הסטוריות אדירות שכנגדה, אשר תאבדנה מן העולם את אותן העובדות, אשר היא נובעת מהן. ועל נקודה זו עומדת הציונות. ברצונה ליצור עובדא שכנגד לגלות, הלוא הוא קבוץ גלויות, הבית הלאומי בארץ אבותנו. ועובדא זו תעקר מן השרש את אגדת הלעג שנתהוותה על ידי הגלות, על היהודי הנצחי שאינו מוצא אף פעם מקום מנוחה בעולם, ונודד כשטן פרא. אין הציונות מסתמכת על אידיאל אנושי, מתאמצת היא אך ורק ליצור את העובדה הגדולה של שיבת הארץ. העם היהודי, נושא האידיאל האלקי הגדול ביותר, נתאכזב כבר יותר מדי על ידי כל האידיאולוגים העולמיים הגדולים, אשר הבטיחו לו את הנחמה, והוציאו ממנו את הנשמה. אמרו נא, למשל, לאותו אידיאליסט השואף לבטולו של הכסף מן העולם, שהוא יזרק ראשון את פרוטותיו הספורות. הן הוא יענה לכם נכונה: האידיאות, אידיאות הן, למענן אעבד, אבל הן לעת עתה עלי לחיות, ולפי צורות החיים העכשיות, זקוק אני בהכרח לכסף, לשם פרנסתי. הציוני יוכל להיות בעל איזה אידיאה שירצה, הוא יעבד למענה כל ימיו, אבל יודע הוא כי עמו אינו יכול לחיות בגלות, אינו יכול לחכות עד שכל העמים יעשו תשובה ויהיו טובים וחסודים (וכל המעמיק להתבונן בכל דברי ימי עולם, נוכח לדעת שאף פעם לא יהיה כדבר הזה, אם לא על ידי מהפכה דתית בנשמת האידויזם האנושי, אשר לה מקומם אנו בני ישראל, וקוראים לה בשם "ימות המשיח", ואשר לא כאן המקום לדבר בזה) אינו יכול לחכות לזמנים רחוקים כאלה. וכדי לחיות עליו להגיע לאותה עובדה של שיבת הארץ, אשר תשים לאל את כל אותן העובדות הנוראות שקדמו לה, את כל אותם המעשים שקדמו לה, שאינם מניחים לנו לחיות. אבל כיצד יש להגיע לזה? על כך עונה חלקם הראשון של דברי, על הופעתו של הרצל ושל ציונותו, כשלוחי עם ישראל במדיניות העולמית.

ועתה הנני מגיע למתנגדי מן הצד השני, אשר לי, באפן אישי, יש הזדמנות להמצא בחוגיהם לעתים תכופות מאד, אלה הסוברים כי אין לנו צורך כלל בהסתדרויות מיוחדות בכדי לפתור את שאלת היהודים שלנו, אין לנו אלא להיות יהודים ולשמר את התורה, ואין לנו להתעסק כלל בפתרון שאלת גלותנו בכללה. יש מהם שאומרים וכאלה מועטים הם, שאסור לעשות זאת. אבל להם לא אוכל, לצערי, ליתן תשובה היום, כי זה יגרם לי "לדבר דברי תורה", להביא ראיות ודחיות מפסוקים ומן הגמרא, אשר לא כאן המקום לזה.

ויש מהם שאומרים, שאם גם מותר הדבר, הרי אין צורך לגמרי לעסק בזה, באשר אין לנו אלא להיות יהודים, וכבר יש מי שדואג לקיומנו, "הנה לא ינום ולא ישן שומר ישראל". מסכים אני בהחלט לדעתם ש"כבר יש מי שדואג", ולא רק משום שבפסוק כתוב כך, אלא משום שבלמדנו את תולדות ישראל, רואה כל עין פקוחה, על פני כמה פתחי שאול, על פני כמה עמקי תהום, נודמן לנו לעבור בדרכנו, ורחוקים היינו אך צעד אחד מן האבדון, הן במובן הגופני והן במובן הרוחני, וכמה נתאמתה ונתקיימה בזה נבואת ישעיהו: "כי תעבר במים אתך אני. ובנהרות לא ישטפוך, כי תלך במו אש לא תכוה,

ולהבה לא תבער בכך, כי אני ד' אלקיך, קדוש ישראל מושיעך!" אותה היד המקיימת אותנו, היא המביאה לנו ישועה והעושה לנו נפלאות. וכלום אין כל הציונות כלה פלא? כלום לא היה זה עד לפני כמה שנים, לא יותר מאשר חלום, מאשר אוטופיה? עוד בשנת תרע"ג כתב הציוני הנודע פרנץ בודנהיימר, כדברים האלה: "אין אף ציוני נבון אחד, בכל העולם כלו, שיאמר כי רואה הוא את עקבותיה של "מדינת היהודים" העתידה. אך בלבו יודע הוא כי מכרח הוא לשאוף לזה", אמרו נא לי, רבותי! מי זה זרק את הרגשת ה"הכרח" הזה אל תוך לבותינו? מי הוא זה אשר הכין ברוחותינו אותה הכנה נשגבה לתקופה זו, המתחילה עתה לעבור עלינו? כלום אין אתם חשים את תנועת ידה הנסתרת של ההשגחה? ויודע אני, כי כשם שמכרחה היתה לבוא תחית רוח הלאום היהודי, כן מכרחה תהיה לבוא סוף כל סוף, בעתיד הבלתי נראה לעין, תחית רוח תורתנו. כסוי עבים הוא אפקה של תורתנו. ועוד יותר אפקן של מצוותיה, של חוקי החיים אשר לה. נעזבת היא על ידי הנוער, אין היא זוכה לתשומת לב מאת מנהיגי הדור המודרניים. "והיא יושבת וראשה חפוי, כאשה עקרה שלא ילדה". אך היא עוד ילד תלד! אין אנו רואים את הדרכים, אין אנו רואים את העקבות, אבל יודע אני, אומר אני כפרנץ בודנהיימר בשעתו, שאני מכרח לשאוף לזה. והאלקים אשר ישיבנו לציון, ישיבנו גם לתורה מציון. - אני מאמין!

וככל שגדלה אמונתי באלקים — גדלה שייכותי לציונות.